

УДК 368.01:336:504.05

Доц. М.І. Бублик, канд. фіз.-мат. наук;
магістрант О.В. Кухарук; магістрант С.А. Лисенко –
Львівський ДІНТУ¹ ім. В'ячеслава Чорновола

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Досліджено ключові проблеми становлення ринку екологічного страхування. Проаналізовано механізми щодо його формування, запропоновано шляхи розвитку ринку екологічного страхування. Обґрунтовано: потребу розвитку механізмів ринку екологічного страхування шляхом створення стійкого інформаційного поля для населення, підприємств, держави; потребу удосконалення правового та регуляторного механізмів і досягнення розвитку підприємств шляхом збалансованого природокористування так, щоб розвиток матеріального виробництва забезпечував стійкість екосистеми.

Ключові слова: страхування, екологічне страхування, механізми, ринок екологічного страхування.

*Assoc. prof. M.I. Bublyk; undergraduate O.V. Kuharuk,
undergraduate S.A. Lisenko – Lviv State Institute of Modern Technologies
and Management named after V. Chornovil*

Analysis of problems and mechanisms of development of ecological insurance market

The key problems of becoming a ecological insurance market are investigational. The analysed mechanisms of forming and the ways of his development are offered. Grounded: necessity of development of mechanisms of market of ecological insurance by creation of the proof informative field for a population, enterprises, state; necessity of improvement of legal and regulator mechanisms achievement of development of enterprises by balanced природокористування so that development of financial production provided firmness of ecosystem.

Keywords: insurance, ecological insurance, mechanisms, is a market of ecological insurance.

Постановка проблеми. Кількість техногенних аварій та екологічних катастрофи протягом останніх 10 років постійно зростає. Збитки від однієї надзвичайної ситуації (НС) інколи можуть перевищувати мільярд доларів, що негативно впливає на економіку держави, оскільки відшкодування збитків у таких розмірах та витрати на ліквідацію наслідків НС, природно, неможливо покрити за кошти бюджету.

Вирішення цієї проблеми пов'язане із пошуком ефективних шляхів компенсації збитків, завданих НС, причому особливої актуальності набуває проблема розвитку ринку екологічного страхування загалом і системи страхування від НС зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними [4] страховий ринок є найрозвиненішим сектором ринку небанківських фінансових послуг України і становить майже 83,2 % від загального обсягу активів цього сектора. Загальною тенденцією ринку страхових послуг є постійне збільшення кількості установ та розширення спектра фінансових послуг. Це, своєю чергою, сприяє зростанню попиту споживачів на фінансові послуги.

¹ Львівський державний інститут новітніх технологій і управління ім. В'ячеслава Чорновола

Державний реєстр фінансових установ налічує 446 зареєстрованих страхових фінансових установ станом на 01.01.2008 р. Починаючи з 2005 р., ринок фінансових послуг характеризується такими показниками: темп приросту реального ВВП у 2005 р. порівняно з 2004 р. становив 2,4 %; номінальний ВВП досяг 424,7 млрд грн, що в розрахунку на одиницю населення дорівнює 7707,2 грн, тобто на 1434 грн більше, ніж у 2004 р.; темп приросту номінального ВВП у 2005 р. порівняно з 2004 р. становив 22 % [4].

Номінальні доходи населення у 2005 р. збільшились на 38,4 %. Причому номінальні доходи, які можуть бути використані населенням на придбання товарів та послуг, збільшились на 36,4 %, а реальні, визначені з урахуванням цінового чинника, – на 20,1 %. Витрати населення збільшились на 33,8 %, приріст заощаджень – на 6,0 %, або на 32 956 млн грн. Індекс споживчих цін (індекс інфляції) за 2005 р. становив 110,3 % (у 2004 р. – 112,3 %) [3, 7].

З метою врегулювання питання відповідальності та компенсацій за забруднення відповідно до Ріо-Де-Женейрської конференції у багатьох державах було встановлено жорсткий контроль за дотриманням превентивних заходів виробниками, постачальниками, перевізниками, власниками місць зберігання забруднювальних речовин. Спеціальні Закони врегулювали національні законодавства так, що безумовну відповідальність за викиди небезпечних речовин у НПС несе забруднювач, який повинен компенсувати не лише прямі втрати, а й витрати на очищення забруднених водойм та ґрунту.

На основі останніх досліджень ринку екологічного страхування було виявлено, що страховики обмежують максимальну відповідальність грошовою сумою та періодом часу, тобто встановлюють лімітування цивільної відповідальності за заподіяну шкоду. Ліміти відповідальності, що надаються в Європі, не перевищують 20 млн дол., лондонський ринок надає покриття до 170 млн дол. Проте шкода НПС від експлуатації Бхопальського заводу в Індії перевищувала 300 млн дол., а через численні людські жертви вона досягла суми 3 млрд дол. [8].

Основною **метою роботи** є вивчення та аналіз ринку екологічного страхування, пошук ключових проблем та тенденцій його розвитку, запровадження принципу безумовної відповідальності за шкоду довкіллю, заподіяну суб'єктами підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Екологічне страхування – це, як зазначено в роботі [1], різновид страхування цивільної відповідальності власників або користувачів об'єктів підвищеної екологічної небезпеки у зв'язку з імовірним аварійним забрудненням ними довкілля та заподіянням шкоди життєво важливим інтересам третіх осіб, який передбачає часткову компенсацію збитків потерпілим.

Відомо декілька ефективних механізмів формування екологічного страхування: економічний, інформаційний, правовий, регуляторний.

Запровадження економічних механізмів в екології повинно бути спрямоване на реалізацію головного принципу: не максималізація прибутків підприємств, а досягнення стійкого розвитку шляхом збалансованого природо-користування так, щоб розвиток матеріального виробництва у будь-якому ре-

гіоні забезпечував стійкість екосистем. Економічні важелі збереження здорового природного середовища різноманітні та містять такі головні аспекти [6]: 1) державне фінансування заходів з охорони природи; 2) ліцензування.

Екологізація економіки передбачає подолання усталених уявлень про виробничі процеси в системі "ресурси-технологія" і, отже, має здійснюватись на засадах [9]:

- формування правових і організаційних умов для раціонального природокористування;
- створення науково-технічного потенціалу для переорієнтації економіки на ресурсоощадні технології;
- зміна основних напрямів суспільного виробництва, культури споживання;
- створення замкнених виробничих циклів, надання пріоритетності безвідходним технологіям;
- упорядкування системи обліку виробництва продукції з урахуванням вартості природних ресурсів.

Інформаційний механізм передбачає формування стійкого інформаційного поля для населення, підприємств, держави про екологічні загрози шляхом видання різноманітних проспектів, брошур, розміщення інформації на тематичних сайтах в Інтернеті.

Основою правового механізму формування ринку екологічного страхування є законодавство про охорону навколишнього середовища. Загалом Закон України "Про охорону навколишнього середовища" є першим вагомим досвідом застосування в Україні ринкового механізму вирішення екологічних проблем. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" передбачає запровадження екологічних напрямів страхування, де у ст.7 передбачено види обов'язкового страхування, які безпосередньо стосуються страхування екологічних ризиків [2]: 1) страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; 2) страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру; 3) страхування цивільної відповідальності інвестора, зокрема за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою; 4) страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів.

Регуляторний механізм формується відповідним нормативно-правовим забезпеченням: наказами; постановами; інструментами; методиками. Сьогодні юридичні гарантії відшкодування збитків, завданих забрудненням довкілля та зниженням якості природних ресурсів, не забезпечені цим механізмом належним чином.

Інтерес держави у запровадженні та розвитку екологічного страхування полягає в тому, що резерви держави вже не будуть єдиним джерелом покриття збитків, пов'язаних з техногенними аваріями та катастрофами за шкоду, завдану життю та здоров'ю громадян, майну юридичних і фізичних осіб, стану довкілля тощо. Запровадженням системи страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання на об'єктах підвищеної небезпеки держава зменшує тиск на державний і місцевий бюджети, посилює відповідальність суб'єктів господарювання на них за можливі негативні наслідки їхньої діяльності [1].

Особливий інтерес до екологічного страхування мають самі суб'єкти господарювання, оскільки у разі настання техногенних НС підприємства, які є об'єктами підвищеної небезпеки, не володіють відповідними фінансовими ресурсами, щоб відшкодувати збитки постраждалим і відновити власне виробництво. Екологічне страхування також забезпечує збереження умов життєдіяльності та здоров'я населення, а страховик набуває здатності організувати цей вид страхування так, щоб витрати на запобігання настанню страхових подій та виплати, пов'язані зі страховими подіями, не перевищували страхових премій за цим видом страхування.

Загалом, розвиток ринку екологічного страхування гальмується слабкими можливостями добровільного страхування, браком надійних і загальноприйнятих методик оцінки ризику та розрахунку можливої шкоди, низькою потужністю самого ринку, що не дає змоги здійснювати страхування небезпечних та значних за величиною екологічних ризиків.

Страхування може здійснюватися у добровільній та обов'язковій формах. Обов'язкове страхування дає найбільший результат тоді, коли воно ґрунтується на узагальненні та аналізі практики добровільного страхування. Оскільки в Україні нема потужного ринку добровільного страхування, встановлення обов'язкової форми може не дати очікуваного ефекту.

Головну увагу треба зосередити не на обов'язковості страхування, а на формуванні стимулів до фінансового забезпечення зобов'язань з компенсації збитків від НС технологічного і природного характеру. Найбільш доступним та зручним для контролю способом підтвердження платоспроможності суб'єктів господарювання є страхування відповідальності [5].

Складність у визначенні умов страхування та ризиків, що страхуються, зумовлена тим, що ризики, які призводять до забруднення навколишнього середовища, нині ніхто не в змозі точно оцінити. Страхування відповідальності за шкоду, заподіювану НПС, базується сьогодні на таких умовах [8]:

- страхувальникові належить компенсувати усі суми, присуджені за законом постраждалим третім особам у зв'язку з настанням страхового випадку. До суми компенсацій вносяться також судові витрати;
- страхуванням покриваються лише випадкові забруднення. Навмисні дії або помилки, які можуть збільшити ймовірність шкоди третім особам, не підлягають страхуванню;
- суми штрафів не входять до страхового покриття.

Висновки. Аналіз ринку екологічного страхування засвідчив, що цей ринок перспективний, перебуває на стадії формування, і яке формування потребує розроблення ефективних механізмів.

Правовий механізм є недосконалим, економічний потребує подолання застарілих уявлень про виробничі процеси в системі "ресурси-технології", регуляторний не підкріплений достатнім нормативно-правовим забезпеченням, а інформаційного практично немає.

У цій роботі також обґрунтовано потребу розвитку механізмів ринку екологічного страхування шляхом створення стійкого інформаційного поля для населення, підприємств, держави; потребу удосконалення правового та регуляторного механізмів і досягнення розвитку підприємств шляхом збалансованого природокористування так, щоб розвиток матеріального виробництва забезпечував стійкість екосистеми.

Перспективою подальших досліджень є розроблення ефективних механізмів формування ринку екологічного страхування в Україні.

Література

1. **Бібліотека економіста:** Базилевич – Страхова справа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/26/1815.html>. – Назва з титул. екрана.
2. **Верховна рада України.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. **Державна комісія із регулювання ринків фінансових послуг.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
4. **Держком. статистики України.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. **Екологічне страхування в Україні,** основні шляхи та проблеми його становлення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-4105-1.html>.
6. **Проблеми довкілля.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-12321.html>.
7. **Романенко Є.** Ринок страхування: тенденції та проблеми. [Електронний ресурс]/ Євген Романенко. – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=426>.
8. **Страховання відповідальності** за екологічне забруднення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grinchuk.lviv.ua/book/15/677.html>.
9. **Трегобчук В.М.** Концепція сталого розвитку для України. [Електронний ресурс]/ В.М. Трегобчук // Вісник НАН України. – 2002. – № 2. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/Portal/all/herald/2002-02/7.htm>.

УДК 631.95:631.445.2

Аспір. Н.В. Гребельна;

проф. В.В. Снітинський¹, д-р біол. наук – Львівський НАУ

МІГРАЦІЯ ІОНІВ КАДМІЮ ЗА ПРОФІЛЕМ ТЕМНО-СІРОГО ОПІДЗОЛЕНОГО ҐРУНТУ В УМОВАХ ІМПАКТНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Об'єктом дослідження був темно-сірий опідзолений ґрунт, забруднений солями кадмію у вигляді $\text{Cd}(\text{Cl}_2 \cdot 2.5\text{H}_2\text{O})$, внесених у таких концентраціях: 15 і 30 мг/кг ґрунту. Досліджено особливості міграції кадмію за профілем темно-сірого опідзоленого ґрунту. У роботі подано результати, отримані з проаналізованих зразків ґрунту, відібраного з глибини 0-60 см. Після мінералізації у зразках за допомогою методу ААС визначено концентрацію адсорбованого кадмію у ґрунті.

Ключові слова: кадмій, ґрунт, міграція.

¹ академік Української академії аграрних наук